13.10.2020 POL-2020-63097

Eduskunta
Valtiovarainvaliokunta
Hallinto- ja turvallisuusjaosto
sanna.turpeinen@eduskunta.fi

HE 146/2020 vp

HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE VALTION TALOUSARVIOKSI VUODELLE 2021

1. Pyyntö

Keskusrikospoliisia on pyydetty otsikkoasiassa kuultavaksi 14.10.2020 pidettävään eduskunnan valtiovarainvaliokunnan hallinto- ja turvallisuusjaoston kokoukseen sekä toimittamaan asiasta asiantuntijalausuntonsa. Keskusrikospoliisi tarkastelee lausunnossaan hallituksen esitystä poliisitoimen, erityisesti vakavimman rikollisuuden torjunnan ja siihen liittyvien toimintaympäristötekijöiden näkökulmasta.

2. Poliisitointa koskevat perustelut

Hallituksen esityksen yleisperusteluissa poliisitoimen osalta mainitut keskeisimmät toimintaympäristömuutokset koronapandemian, digitalisaation, ICT-kehityksen, järjestäytyneen rikollisuuden ja siihen liittyvän kansainvälistymiskehityksen osalta, mukaan lukien virtuaalisten toimintaympäristöjen mukanaan tuomat haasteet, vastaavat myös Keskusrikospoliisin näkemystä. Talousarvioesityksen kirjaukset poliisin rikostorjunnan resurssien vahvistamisesta, erityisesti ihmiskauppaan liittyvä rikostorjunta, talousrikostorjunta ja IT-rikostutkinta, ovat kannatettavia. Resurssikysymysten osalta Keskusrikospoliisi viittaa Poliisihallituksen asiassa antamaan lausuntoon.

3. Rikostorjunnasta

Keskusrikospoliisin toimintakentässä on selkeästi näkynyt koronatilanteen tuomat uudet rikosilmiöt, etenkin petosrikollisuuden puolella (muun muassa avustuspetokset). Koronapandemian aikana eli alkuvuodesta 2020 lähtien huumausaineita on ollut Suomen markkinoilla saatavilla hyvin ja huumausaineiden käyttö on osin jopa lisääntynyt. Amfetamiinia käytetään pääkaupunkiseudulla ennätyksellisen paljon.

Rikollisuuden raaistuminen ja suunnitelmallisuus tulivat konkreettisesti esille tapauksessa, jossa poliisipartio joutui ennalta suunnitellun ansoituksen kohteeksi Porvoossa. Virasto osallistui jo aikaisessa vaiheessa operaatioon ja vastasi tapaukseen liittyvien rikosten esitutkinnasta. Onnistuneen poliisin yhteistoiminnan johdosta tekijät saatiin nopeasti kiinni.

Kansainvälisten terrorismi-ilmiöiden lisäksi huomio on viime aikoina kiinnittynyt kotikutoiseen ääriliikehdintään ja siihen liittyvään väkivaltaan. Viranomaisyhteistyöllä, vihjeiden käsittelyllä ja tilannekuvan ylläpitämisellä käytettävissä olevin keinoin on ennaltaestämisen kannalta keskeinen merkitys.

Järjestäytynyt rikollisuus on edelleen laajentunut, koventunut ja kansainvälistynyt toimintatavoiltaan. Tunnuksellisten jengien määrä on kasvanut merkittävästi 2000-luvun alusta lähtien ja tällä hetkellä Suomessa toimii noin 75

rikollisryhmää, joissa on noin 750 jäsentä. Rekrytointipohja on laventunut käsittämään myös ulkomaalaistaustaisia henkilöitä, etenkin jos heillä ennestään on niin sanottua taktista kokemusta ja osaamista. Viranomaisuhat, aseistautuneisuus ja väkivallan käyttö ovat yleistyneet. Kuluvana vuonna on tullut poliisin tietoon noin 50 viranomaisuhkatapausta. Integroituminen yhteiskuntarakenteisiin sekä jatkuva uusien rikoksentekotapojen hyödyntäminen, mukaan lukien verkossa tapahtuva rikollisuus, ovat piirteitä jotka vaativat poliisilta relevanttia tilannekuvaa ja mahdollisuutta reagoida reaaliaikaisesti.

Huumausainekauppa on siirtymässä yhä enemmän tietoverkkoihin. Verkkoavusteisen huumausainekaupan torjunnassa kehitetään verkkohuumekaupan valtakunnallista tilannekuvaa, ottaen huomioon perinteisen järjestäytyneen rikollisuuden siirtyminen hyödyntämään tietoverkkoja, tuotetaan tietoa paikallispoliisille erityisesti ennaltaestävän toiminnan suuntaamiseksi sekä osallistutaan poliisilaitosten tiedonhankintaan ja torjuntatoimenpiteisiin, jotka kohdistuvat Darknetin kauppapaikoilla toimiviin huumausaineiden myyjiin. Tietoverkoissa tapahtuvaa torjuntatoimien tehokkuutta ja vaikuttavuutta seurataan.

Myös järjestäytyneen rikollisuuden osalta korostuu ennaltaestämisen merkitys. Sekä hallinnollinen torjunta että rikollisryhmittymistä poistumista tukeva Exit-toiminto ovat virastossa erityisinä kehittämiskohteina. Exit-toimintaa on kyetty jatkamaan viraston omin resurssein Poliisihallituksen kanssa sovitusti ja sitä on toteutettu aktiivisesti yhteistyössä poliisilaitoksiin nimettyjen vastuuhenkilöiden kanssa. Hallinnollisessa torjunnassa on keskitytty operatiivisen toiminnan lisäksi muun muassa viranomaisverkoston ylläpitämiseen, kouluttamiseen ja toiminnan kehittämiseen. Hallinnollisen torjunnan osalta lainsäädäntö ei kuitenkaan vielä tältä osin ole tukemassa viranomaistoiminnan täysipainoista toteuttamista esimerkiksi tiedonvaihdon osalta. Hallinnolliset torjuntakeinot ja Exit-toiminta huomioidaan rikostorjuntaoperaatioissa jo niiden suunnitteluvaiheesta lähtien.

Kehittyneen tilannekuvan johdosta Keskusrikospoliisi on yhdessä paikallispoliisin kanssa kyennyt kohdentamaan toimintaansa yhteiskunnan kannalta haitallisimpien, perinteisesti toimivien rikollisryhmien rikollisen toiminnan paljastamiseen ja tutkintaan.

Ihmiskaupan torjumiseksi ja ilmiöön liittyvien erityisen haavoittuvien ryhmien tukemiseksi virasto on Poliisihallituksen ohjauksessa valmistautumassa mahdollisen ihmiskaupan torjuntayksikön perustamiseen. Yksikkö olisi ihmiskaupan tunnistamiseen ja torjuntaan erikoistuva ja keskittyvä operatiivinen ihmiskaupan vastainen yksikkö, jonka tehtävä olisi paljastaa ihmiskaupparikollisuutta ja sovittaa ihmiskaupan torjuntaan liittyviä toimenpiteitä poliisissa. Tässä tehtävässä yksikkö tekisi tiivistä yhteistyötä muiden asiaan liittyvien kansallisten ja kansainvälisten viranomais- ja sidosryhmien kanssa. Keskusta tuettaisiin viraston koko laajalla kansallisella ja kansainvälisellä keinovalikoimalla, mukaan lukien PTR-rikostiedustelu, turvapaikanhakijoihin liittyvien ja laittoman maahanmuuton vihjeiden käsittelytoiminto, internettiedustelu, matkustajatietojen käsittely (Passenger Information Unit, PIU) jne. Viraston rooli etenkin vakavimman ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa merkitsee tässä yhteydessä myös panostusta torjuntaan kansainvälisten verkostojen, rahoittajien ja ylätason tekijöiden suhteen sekä siihen

liittyvän valtakunnallisen tilannekuvan ylläpitämiseen. Virastossa on jo hyvää osaamista ja kokemusta toimintaan tarvittavasta, onnistumisen kannalta keskeisestä viranomaisyhteistyöstä. Varsinaisen esitutkinnan suorittamisen Poliisihallitus järjestää teholla tavalla muutoin.

Keskusrikospoliisiin perustettavan ihmiskaupan vastaisen yksikön toiminnan tavoitteina olisi:

- lisätä valtakunnan kattavasti poliisin osaamista ja kykyä tunnistaa ihmiskauppaa ja sen uhreja;
- paljastaa ja saattaa esitutkintaan ihmiskaupparikollisuutta;
- tukea tehostetusti esille tulleiden rikostapausten tutkintaa huomioiden tähän rikollisuuteen liittyvät erityispiirteet ja eri viranomaisten vastuut;
- tehostaa - ihmiskaupparikollisuuteen kiinteästi kytkeytyvän kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vuoksi - torjuntatoimiin liittyvää kansainvälistä tiedonvaihtoa ja operatiivista yhteistyötä eri maiden sekä erityisesti Europolin kanssa;
- lisätä näin osaltaan viranomaistoiminnan vaikuttavuutta kyseisen rikollisuuden torjunnassa ja haittojen minimoinnissa.

Yksikön perustamisessa on tarkoitus hyödyntää virastossa jo olemassa olevia toimintoja, kuten turvapaikanhakijoihin liittyvien vihjeiden käsittelytoimintoa.

Turvapaikanhakijoihin liittyvien vihjeiden käsittelytoiminnon (Tupa-toiminto) tuottama tieto palvelee kansallista väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisyn toimenpideohjelmaa. Tupa-toiminto jatkaa aktiivista yhteydenpitoa muihin turvapaikka- ja maahanmuuttoasioita käsitteleviin tahoihin ja kehittää molemminpuolista tiedonvaihtoa sekä jatkaa valtakunnallisen tilannekuvan kehittämistä. Toiminnossa varmistetaan priorisoituja kohdehenkilöitä koskevan tiedon välittyminen poliisin ulkomaalaisryhmille ja keskitytään ihmiskaupparikosten paljastamiseen ja erityisesti tunnistamaan rikosten taustalla olevat kansainväliset tahot ja vaikuttajat.

Tietoverkkorikollisuuden jatkuva kasvu, tai pikemminkin rikollisuuden siirtyminen verkkoon, on poliisille mittava haaste. Keskusrikospoliisi kehittää ja tehostaa tietoverkoissa tapahtuvan rikollisuuden torjuntaa rikoslajineutraalisti. Tämän tyyppinen rikollisuus on muuttuvaa, moninaista, kansainvälistä ja volyymiltään valtavaa. Etenkin rikollinen toiminta niin sanotulla netin pimeällä puolella on torjunnalle erityisen haasteellista. Laiton huumekauppa, lapsiin kohdistuneet rikokset, laiton asekauppa, moninainen petosrikollisuus jne. jatkavat kasvuaan netissä kansainvälisesti. Keskusrikospoliisi pyrkii ylläpitämään tilannekuvaa tietoverkossa tapahtuvasta rikollisuudesta, mikä on erityisen haastava ja yhä enemmän resursseja sitova tehtävä. Erityisesti Keskusrikospoliisi kehittää tilannekuvaansa verkkoavusteisesta huumausainekaupasta, jonka osalta virasto tuottaa tietoa paikallispoliisille ennaltaestävän toiminnan suuntaamiseksi. Lisäksi virasto osallistuu poliisilaitosten tiedonhankintaan ja torjuntatoimenpiteisiin, jotka kohdistuvat Darknetin kauppapaikoilla toimiviin huumausaineiden myyjiin.

Kansallisen kyberstrategian täytäntöönpano-ohjelman toimenpide-esitysten mukaisesti Keskusrikospoliisiin sijoitetun poliisin Kyberrikostorjuntakeskuk-

sen tavoitteena on heikentää etenkin järjestäytyneen tietoverkkorikollisuuden toimintaedellytyksiä. Oman perustoimintansa lisäksi Keskusrikospoliisi kehittää poliisiyksiköiden valmiuksia tavanomaisten tietoverkkorikosten tunnistamiseen ja torjuntaan sekä elektronisen todistusaineoston esillehakuun ja tallentamiseen, koska myös perinteistä rikollisuutta koskeva todistusaineisto on yhä enemmän elektronisessa muodossa. Virasto tukee poliisilaitosten kyvykkyyden kehittämistä kyberrikostorjunnassa jatkamalla Poliisihallituksen linjausten mukaisesti poliisin kybertoimintaympäristön toimintojen, laitteiden ja ohjelmistojen sekä koulutuksen yhdenmukaistamista varmistaen, että paikallispoliisilla on käytössään yhdenmukaiset, tarkoituksenmukaiset ja tehokkaat välineet tietoteknisten laitteiden tutkimiseksi.

Talousrikollisuuden torjunnan osalta virasto on aktiivisesti ollut kehittämässä rikosperusteiseen tilintarkastukseen liittyviä toimintoja ja teknisiä ratkaisuja, kuten sähköinen pankkitiedustelujärjestelmä. Etenkin rikoshyödyn jäljentämisen osalta virastossa on kehitetty johtamista avustavia seurantajärjestelmiä, jotka osaltaan tehostavat toimintaa. Virastoon sijoitettu Rahanpesun selvittelykeskus on valtakunnallisesti keskeinen toimija talousrikosten ja terrorismin rahoituksen torjunnassa. Keskusrikospoliisin tutkittavaksi tulevat laajat talousrikoskokonaisuudet edellyttävät usein muun muassa pitkäjänteistä kansainvälistä yhteistyötä, jolloin juttuvalikoimasta johtuen reaaliaikaisuustavoite ja tutkinta-aikojen lyhentäminen ovat selkeä haaste. Virasto tukee lisäksi poliisilaitoksia virtuaalivaluuttaa koskevien analyysitoimintojen käynnistämisessä ja yhtenäisten toimintatapojen kehittämisessä. Poliisihallituksen antamin lisäresurssein on tehostettu ympäristörikollisuuden tilannekuvan ylläpitämistä ja paikallispoliisin tukemista sekä tutkintaa tukevia laboratorio- ja tutkimuskoordinaatiopalveluita. Virastoon sijoitettu ympäristörikostutkinnan koordinaattori tukee poliisilaitosten toimintaa ja ylläpitää ympäristörikosten tilannekuvaa sekä raportoi siitä säännöllisesti. Keskusrikospoliisi kehittää kyvykkyyttä tutkia erilaisia ympäristörikosnäytteitä itse sekä hyödyntäen luotettavia alihankkijoita.

Huolta aiheuttaviin henkilöihin liittyvä ennaltaehkäisevä työ ja heihin liittyvien vihjeiden käsittely on yhteiskunnallisesti tärkeä tehtävä. Keskusrikospoliisi ylläpitää ja kehittää kohdennettua väkivaltaa ennalta estävää toimintoa (Uhkat-toiminto) sekä kouluttaa poliisiyksiköitä ja muita yhteistyötahoja uusien menetelmien sekä päivitetyn arviointityökalun käytössä yhteistyössä Poliisiammattikorkeakoulun kanssa. Virasto on tällä toiminnallaan, yhteistyössä poliisilaitosten ja asiantuntijoiden kanssa, kyennyt ennalta estämään useiden tällaisten ns. yksinäisten susien suunnittelemia vakavia henkeen- ja terveyteen kohdistuvia rikoksia. Uhkat-toiminto tulee ennusteen mukaan käsittelemään kuluvana vuonna yli 150 uhkiin liittyvää tapausta.

4. Lopuksi

Varsinaisen operatiivisen toiminnan lisäksi Keskusrikospoliisin lakisääteisenä tehtävänä on rikostorjunnan ja tutkintamenetelmien kehittäminen. Tuloksia hyödyntävät poliisin lisäksi muutkin lainvalvontaviranomaiset. Kehittämistoiminnalla edistetään merkittävästi toiminnan tuottavuutta. Kehittämisen merkitys vain korostuu tilanteessa, jossa toimintaympäristön kehitys on yhä nopeampaa ja ennalta-arvaamattomampaa. Kehittämistoiminnan jatkuminen on tärkeä turvata, vaikka sen tulokset ja vaikuttavuus näkyvätkin usein vasta viiveellä. Etenkin suurten tietomassojen käsittelyssä on tunnistetta-

vissa useita mahdollisia kehittämiskohteita, joissa robotiikka ja tekoäly voisivat sekä säästää voimavaroja ja tehostaa toimintaa ja siten lisätä tuottavuutta.

Kuten edellä kohdassa kolme laajemmin kuvattiin, rikollisuus on siirtynyt merkittävästi tietoverkkoihin ja kehityksen arvioidaan jatkuvan voimakkaasti samansuuntaisena. Erityisesti darknetissä tapahtuva huumausainekauppa lisääntyy jatkuvasti. Tilannekuvan ylläpitäminen verkossa tapahtuvasta rikollisuudesta on kasvattanut merkitystään, mutta on myös erityisen haasteellista ja edellyttää erityisosaavan henkilöresurssien lisäksi jatkuvaa toimintamalli- ja menetelmäkehitystä. Poliisin tilannekuvatoimintaa nettirikollisuudesta on syytä kehittää kiireisesti, jotta poliisiyksiköiden toimintaa kyetään suuntaamaan nykyistä paremmin erityisen haitallisiin ja alueellisesti vaikuttaviin kohteisiin.

Keskusrikospoliisin päällikkö,
poliisineuvos Robin Lardot